

Csillag Dávid¹

Ning An *Confucian Geopolitics*² című könyvének recenziója

1. Bevezetés

A recenzióban tárgyalt munka szerzője Ning An, aki a guangzhou-i Dél-kínai Normál Egyetem (华南师范大学) docenseként mára jelentős tudományos munkásságot tudhat maga mögött. Szóban forgó könyve a konfucianus geopolitikáról és az Amerikai Egyesült Államok – Kína kapcsolatrendszeréről elsőként a professzor doktori disszertációjaként jelent meg 2017-ben, majd 2020-ban a Springer gondozásában, könyv formájában is kiadták. A könyv az Egyesült Államok terrorizmus elleni harcának kínai megítélésével, valamint a kínai geopolitikai gondolkodással foglalkozik, és különösképpen arra az aspektusára helyezi a hangsúlyt, amely a kínai hagyományos, konfucianus tanok által képviselt, valamint a nyugatitól eltérő látásmódot jelenti. A könyv jelentősége abban rejlik, hogy a terrorizmus témájában ilyen mélységben és az aktorok vizsgálatához szükséges kritikai szemlélettel még nem született írás, így a kritikai geopolitika nem nyugati ágában kiemelkedően fontos írásnak számít.

A könyv felépítését tekintve nyolc részre osztható, a bevezetés után a szerző a kritikai geopolitika szemszögéből vizsgálja a kérdést, majd a konfucianizmus, a kínai geopolitika és a terrorizmus kapcsolatát mutatja be. Ezután egy módszertani rész következik, majd maga a kutatás, ahol a terrorizmust övező kínai diskurzusról és geopolitikai gondolkodásról ír Ning, amelyről kínai újságok, illetve közvélemény-kutatás segítségével kutat, illetve számol be. A konklúzió előtti utolsó fejezetben a szerző az internetes diskurzust vizsgálja az USA és a terrorizmus viszonyrendszerében, ahol a *Sina Weibo* mikroblogon végzett kutatási eredményeit elemzi.

Ning könyvének és disszertációjának legfőbb célja, hogy bemutassa a kínai narratívát az USA terrorizmus elleni harcának diskurzusában a nép és az elit szemszögéből. Ehhez több területre kiterjedő empirikus kutatást végzett, amelyben elemezte az USA terrorizmusához köthető tevékenységéhez kapcsolódó kínai geopolitikai gondolkodást.

2. Kritikai szemlélet

A művet mélyen áthatja a kritikai geopolitika irányzata, amelyről bővebben a második fejezetben a szakirodalmat feldolgozva ír: ebben a részben elsőként bemutatja a kritikai geopolitika tudományát, amely szemben a klasszikus geopolitikai hagyományokkal, nem

¹ Csillag Dávid a Budapesti Corvinus Egyetem nemzetközi tanulmányok alapszakos, végzős hallgatója, kutatási területe Kína és az Amerikai Egyesült Államok 21. századi viszonyrendszere.

² Ning An: *Confucian Geopolitics. Chinese Geopolitical Imaginations of the US War on Terror*. 1st ed. Springer, 2020.

csupán az előre adott, determinált és semleges földrajzi adottságokra támaszkodik, hanem figyelembe veszi a politikai aktorok szubjektív, saját kulturális vízióik megvalósítására termelt térképeit és konstrukcióit is.

A geopolitika kritikai ágának gyökereire is kitér a szerző, így Mackindertől Haushoferen, Kennanön és Agnew-n át számos geopolitikai gondolkodót említ, akik mind hozzájárultak a ma ismert kritikai geopolitika létrejöttéhez. A *heartland*, a *Lebensraum* és a hidegháborús diskurzus ugyanis mind hozzájárultak ahhoz, hogy a dichotómiáktól és prekonceptióktól elrugaszkodva tudjuk vizsgálni a geopolitikai valóságot (amely gondolat a konfucianus eszmékben is megjelenik, és a továbbiakban a kutatás is részben erre építkezik). A fejezet a kritikai szemléleten belül kiemeli olyan tényezőket fontosságát, mint a feminista geopolitika és az antireprezentációs szemlélet, amelyek új elemeket is behoztak a tudományágba.

Az egyik legfontosabb gondolat azonban, amelyet a meglévő szakirodalom és a kritikai iskola tekintetében leszögezett a szerző az, hogy a kínai civilizáció számos aspektusból össze sem hasonlítható más kultúrákkal és államokkal, így – bár a szakirodalom túlnyomó többsége a nyugati geopolitika megszállottja – bármely Kínát érintő kérdést kizárólag a saját speciális geopolitikai kontextusában kell értelmezni: „China has its special socio-political context, such as the Confucian geopolitical traditions of hua-yi distinction and Sino-centrism, which may have a great impact upon Chinese geopolitical visions.”³

3. A konfucianizmus és a kínai geopolitika

Talán senki számára nem újdonság, hogy Kongzi, vagyis Konfuciusz mekkora hatást gyakorolt a kínai nép hagyományaira, gondolkodásmódjára és világnézetére. Azonban emellett a kínai geopolitikai gondolkodást is sűrűn átszövik a konfucianus tanok, amelyek Ning szerint is számos esetben manifesztálódtak akár Xi Jinping megszólalásaiban, politikájában.

A konfucianizmus két fő elemének tekinthető a *hua-yi megkülönböztetés* (华-夷之辨) és a *sinocentrizmus* (华夏中心主义), amelyek a mai napig meghatározók a kínai gondolkodásmódban, és kivételnek az ország geopolitikai célkitűzéseire is. A hua-yi megkülönböztetés a han kínai nép és a többi etnikum hierarchikus viszonyát jelenti, amely a kínai civilizációt a kezdetektől jellemezte. A sinocentrizmust, vagyis a kínaiak világban elfoglalt/elfoglalandó központi, hegemon szerepének elméletét Ning az orientalizmus-hoz is hasonlítja, szerinte sok hasonlóság fedezhető fel a két elméletben, azonban több ponton is eltérnek egymástól (például *mi vs. másféleség*).⁴ Emellett a konfucianizmus lényeges eleme a bináris gondolkodás elvetése, mert azt vallja, hogy mindennek lényege a harmónia (以和为贵 „a harmónia a legbecsesebb”), a jólét és a diverzitás megléte, így az számít, hogy egy ország meg tudja-e ezeket teremteni népe számára. A terrorizmus kontextusában ez annyit tesz, hogy Kongzi tanait követve a nyugati gondolkodástól

³ Ning (2020): i. m. 23.

⁴ A *hua-yi megkülönböztetés* egyik manifesztációja figyelhető meg az ország kínai nevében is, ugyanis a Zhongguó (中国) – „középső birodalom” kifejezés is a barbár népekkel szembeni felsőbbrendűségből ered. A kifejezésben a hua a kínai népre, a yí pedig az idegenekre utal [szerző].

eltérően nem binárisan (terrorista–antiterrorista) kell gondolkodni, csupán a harmóniát kell elérni, és azt fenntartani. Emiatt történhet az, hogy sokszor a kínai gondolkodás egybemossa az amerikai népet a terroristákkal, ráadásul az USA terrorizmus elleni harcát saját hegemoniája fenntartásáért vívott harcként értelmezi.

A konfucianizmus hatásai és tanai mellett a harmadik fejezetben a terrorizmus értelmezéséről is szó esik, ami a kínai és angolszász népek számára nagyjából hasonló, de kissé más kontextusban használható fogalom. Az angolszász világ a II. világháború utáni etnonacionalista csoportok erőszakos tevékenységét hívja terrorizmusnak, és bár Kínában némiképp más a szó használata, jelentése nagyjából ugyanaz. A terrorizmus Kínában elsőként Hszincsiang-Ujgur Autonóm Terület (新疆维吾尔自治区) (pinyin átírásban, röviden Xinjiang) kapcsán merült fel. Érdekesség, hogy az ott történt erőszakos cselekedeteket 9/11 előtt szeparatista mozgalmaknak bélyegezték, míg 2001 szeptemberét követően már következetesen a terrorizmus szót (恐怖主义) használták a hivatalos és hétköznapi életben is. Ebből is látszik, hogy a 9/11 katasztrófa nyugati világ általi reakciója erősen hatott a fogalom kínai megítélésére is. A legfőbb különbséget a szerző abban látja, hogy a kínai értelmezésben inkább a kívülről felbujtott, immorális, illegális események jelentik a terrorizmust, azokon belül is legfőképp a Xinjiang tartomány területén történt atrocitások.

4. Kutatás

A kutatást Ning a Kínára legrelevánsabban alkalmazható kritikai terület szemszögéből, a *nem nyugati geopolitikai iskolák* szemüvegén keresztül végezte, ami a sokáig a nyugati világtól elszigetelt, majd a kínai kommunista rezsim kontextusából figyelő kínai nép esetében indokoltnak tekinthető. Az empirikus kutatás több részből áll, amelyeket a következőkben röviden bemutatok.

A szerző elsőként kiemelte, hogy mivel a társadalmat mindig felülről lefelé és alulról felfelé történő csatornákon keresztül érthetjük meg (*top-down* és *bottom-up channels*), a kutatás során ő is az elit nézeteit, illetve a tömeg véleményét vizsgálta, kiegészítve a középosztálybeli kínai nézetekkel. Ning kutatása során kínai napilapokra (人民日报, *People's Daily* és 南方周末, *South Weekend*), a közvéleményre és a Sina Weibo közösségi oldal archívumára hagyatkozott, amelyeken keresztül mindhárom szinten különböző módszerekkel (tartalomelemzés, diskurzuselemzés, interjú, internetes kutatás) dolgozva tudta leszűrni a társadalom véleményét. A kutatás olyan szempontból is különleges és atipikus, hogy a médiumok kiválasztását nagyban befolyásolta a cenzúra jelenléte, hiszen a kínai napilapok elsődlegesen a top-down információátadás eszközei, tehát az elit irányvonalait tartalmazzák, a kínai közvélemény és a közösségi oldalak pedig bár a bottom-up csatornába tartoznak, a besűgőrendszer által ez is erősen cenzúrázott, torzított tartalmakat jelent.

4.1. Kínai újságok elemzése

A kínai napilapok tartalom- és diskurzuselemzése három fő témakört emelt ki a terrorizmus vonatkozásában: terrorizmus az USA-ban, az USA terrorizmus elleni fellépései és terrorizmus Kínában. Az *Nvivo* szoftver segítségével végzett adatelemzés kimutatta,

hogya a kínai újságok javarészt az USA-hoz köthető terrorizmust (azon belül is elsősorban az Egyesült Államok terrorizmus elleni harcát, nem magát a jelenséget) említik, kevésbé a Kínában történt eseteket. A szerző kutatásának e szegmense arra is felhívta a figyelmet, hogy az éppen aktuális USA–Kína közti politikai környezet, így a kínai nacionalizmus, a kínai kommunista rezsim vagy a két ország közti – sokszor második hidegháborúként említett – versengés mind hatnak a geopolitikai gondolkodásra, s így a napilapokban is megjelenő terrorizmus diskurzusára.

Ning kutatása célkeresztjébe a konfucianus tanokat helyezte, amelyek a két vizsgált folyóiratban is megjelentek. Az újságok mind az amerikai, mind a kínai terrorizmus kérdésében a harmóniáért és a jóléért folytatott harcot ítélték pozitívnak (tehát elvetették a nyugati bináris látásmódot), ugyanakkor az USA esetében a terrorizmus elleni harcot is negatívan, a nemzetközi rend nyugalomát megzavaró eseményekként írták le.

4.2. Közvélemény-kutatás

Az 58 résztvevővel készített interjú eredményei nagyon vegyes képet mutattak a terrorizmus kínai megítéléséről. Azonban majdnem minden esetben egyértelműen megjelent a korábban említett vagy-vagy dichotómia elvetése, a közvélemény szemében ugyanis az USA és a terrorizmus szinte kivétel nélkül összemosódik, eggyé válik, így a gonosznak és ártónak ítélt terrorizmus párhuzamba került a szintén negatívan lefestett (egyébként önmagát antiterroristaként definiáló) Egyesült Államokkal.⁵

A kutatás azt is vizsgálta, hogy az egyes interjúalanyok hogyan reagáltak a *People's Daily* és a *South Weekend* újságok híreire, illetve, hogy passzív befogadóként vagy kritikusán szemlélték a híreket. Bár sokan sokféleképpen értelmezik a sajtótermékeket, és egyénről egyénre változik a befogadás formája is, a terrorizmus kínai diskurzusának hatására végeredményben a kutatásban részt vevő propagandakritikusok és -fogyasztók is a fenti véleményre jutottak.

4.3. Internetes kutatás

A kutatás harmadik részeként Ning a Sina Weibo közösségi oldalon végzett kutatómunkát, amely, mint internetes forrás, mind közül a legújabb kutatási formának számít. Az internet heterogenitásának és jellegzetes, nem csupán szöveges kommunikációjának köszönhetően minden szempontból novum, ezenkívül az állami és a nem állami szereplők egyre fontosabb társadalmi-politikai színterévé is válik. Azonban az internetes felületeket sem kerüli el a cenzúra, a megfigyelés, hiszen a kormány által fizetett felhasználók folyamatosan törlik, felülbírálják és jelentik a posztolt és üzenetben küldött tartalmakat (网络水军 „internet hadtest” és 五毛党 „ötven centes sereg”) – ez lényegében öncenzúrához is vezet, ami a kutatás eredményeit is torzítja.

⁵ Érdekes megfigyelni, hogy míg a konfucianus tanok által kialakult kínai geopolitikai gondolkodásban az USA szinte egylényegűvé vált a terrorizmussal, a nyugati és az amerikai látásmód a hidegháború óta nem tud elszakadni a magát egy ellenségképpel szemben identifikáló entitás gondolatától, lásd USA vs. kommunizmus, majd USA vs. terrorizmus [szerző].

A fejezet és a kutatás e részének egyik legfontosabb megállapítása, hogy a Sina Weibo internetes közösségét is áthatják a konfucianus eszmék, ugyanis itt is jellemző a bináris gondolkodás elvetése. Tehát az internetes diskurzus is azt a mintázatot mutatja, miszerint az USA és a terrorizmus egyenértékűek, valamint Kínára és az USA-ra nem szemben álló felekként tekintenek, hanem mindkét társadalom pozitív és negatív aspektusait szemlélik.

5. Konklúzió

Ning An műve részletekbe menően vizsgálta a kínai állam és a hétköznapi emberek USA-ról, illetve terrorizmusról alkotott álláspontját és véleményét, amelyhez elsőként elméleti alapot szolgáltatott, majd kutatásának eredményeit empirikus kutatással igazolta. A kritikai geopolitika és a konfucianizmus modern kori társadalmi manifesztációi révén a nem nyugati geopolitika egy igazán sajátos elemzési keretét olvashattuk a könyvben, amely rámutatott a bináris, dichotómiákon alapuló nyugati gondolkodás nem univerzális voltára, valamint arra is, hogy a terrorizmust illetően a kínai gondolkodás jócskán eltér a nyugati civilizációban megszokottól. Az USA és Kína területén egyaránt megfigyelhető terrorcselekményeket a két ország másképp értelmezi, kezeli, ami a diskurzusokon keresztül a mindennapi életben is máshogy csapódik le.

Kiemelendő ezeken túl az a tény is, hogy olyan fontos konfucianus értékek, mint a harmónia, a diverzitás, a rend és a jólét a mai napig meghatározzák a társadalmi-politikai berendezkedést Kínában, még akkor is, ha már sok évtizede a kommunizmus (többnyire kevésbé inkluzív) ideológiája is jelen van az országban. E fogalmak persze kihatnak a terrorizmus megítélésére is, sőt hozzásegítik a társadalmat az amerikaellenes attitűd kialakulásához még akkor is, ha a konfucianizmus révén képesek elszakadni a kommunizmus–kapitalizmus ellentmondásától és a két társadalom szembenállásának gondolatától.

A mű tehát merőben új aspektusból vizsgálja a terrorizmust övező társadalmi kérdéseket, és bár tény, hogy nem a konfucianizmus az egyetlen ideológia, amely formálja a kínai geopolitikai gondolkodást, mégis kijelenthetjük, hogy Ning An hiánypótló kutatómunkája révén minden kétséget kizáróan hozzájárul ahhoz, hogy jobban megérthessük a „középső birodalom” társadalmának e kérdésben megfigyelhető látásmódját.